

11 ZAKLJUČKI IN PREDLOGI IZBOLJŠAV

Monika Kavalir, Marija Milavec Kapun

Projekt IKTERUS – Izboljšanje komunikacije s tujimi študenti v Zdravstvenem domu za študente Univerze v Ljubljani – pomeni prvo znanstveno raziskavo področja zdravstvene komunikacije z mednarodnimi študenti v Sloveniji in prinaša raznolika raziskovalna spoznanja, od katerih številna potrjujejo znanstvena spoznanja tujih študij, nekatera pa odpirajo pomembne poudarke specifično za slovenski prostor. Internacionalizacija slovenskega visokega šolstva sega v zgodovino, vendar pa ni bila še nikoli tako močno prisotna kot danes, saj niti v času koronavirusa ni prišlo do pomembnega upada števila mednarodnih študentov. Pričakovati je, da bodo vprašanja integracije in ustrezne obravnave mednarodnih študentov, tako na zdravstvenem kot na drugih področjih z namenom zagotovitve njihovega dobrega počutja in akademskih dosežkov, v prihodnosti enako pomembna oziroma bodo še pridobivala na pomenu. Mnogičnost mednarodnih študentov je z vidika visokošolskih zavodov dobrodošla, vsaj na načelni ravni jo podpirajo tudi nacionalne strategije, vendar pa to ne pomeni, da ni hkrati za institucije na vseh ravneh velik izziv. V projektu smo tako zaznali številna področja, kjer bi bile potrebne in dobrodošle nadaljnje izboljšave ter predvsem sistemske rešitve.

Prvo takšno področje, na katerega lahko opozorimo, je že terminologija ter dihotomija med tujimi in mednarodnimi študenti. Medtem ko je v angleščini

za mobilne študente že uveljavljeno poimenovanje *international students*, in ne *foreign students* (glej poglavje »Uvod«), smo se v slovenščini terminološke zadrege in globljih vprašanj, ki jih odpira, tudi sodelujoči v projektu zavedeli šele s poglobljenim raziskovanjem področja. Čeprav to terminološko razlikovanje še zdaleč ni sistematično, se zdi, da so mednarodni študenti predvsem kratkoročno mobilni študenti, ki prihajajo v Slovenijo na izmenjavo ali prakso; njim so namenjene mednarodne pisarne, mednarodni koordinatorji, dejavnosti dobrodošlice itd. (glej poglavje »Mednarodni študenti v Sloveniji in na Univerzi v Ljubljani«). O tujih študentih po drugi strani običajno govorimo v zvezi z (rednim) vpisom srednje- in dolgoročno mobilnih študentov iz drugih držav, ki v Sloveniji ostajajo za celotno obdobje študija; ti študenti so v nekaterih pogledih vedno »tujci« – nimajo enakih pravic na primer pri dostopu do študentskih domov, srečujejo se z različnimi birokratskimi zapleti in podobno – medtem ko so v drugih ozirih izenačeni z domačimi študenti: tako se na primer pričakuje, da bodo sposobni sprejemati vse relevantne, tudi pravne informacije v slovenščini na nivoju maternega govorca. Čeprav je realnost kompleksna in najdemo med kratkoročno mobilnimi študenti na primer takšne iz Hrvaške in med redno vpisanimi na primer študente iz Finske, Japonske itd., je pri obeh skupinah študentov jasno izražena tendenca glede držav izvora, saj večina kratkoročno mobilnih študentov prihaja iz držav EU, večina redno vpisanih študentov pa iz držav nekdanje Jugoslavije. Razlikovanje med obema skupinama tako lahko daje vtis diskriminacije glede na narodnost ali dodatno pogloblja takšno obstoječo diskriminacijo ljudi z območja Balkana. Na podlagi tega razmisleka v monografiji uporabljamo izraz mednarodni študenti za vse mobilne študente, ne glede na to, ali gre za kratko- ali srednje- oziroma dolgoročno mobilnost, ter predlagamo splošno uveljavitev takšnega poimenovanja in takšno organizacijo dela na visokošolskih zavodih, da bodo vsi študenti, ki potrebujejo pomoč pri vključevanju v novo, neznano okolje, dobrodošli v mednarodnih pisarnah, pri mednarodnih dejavnostih itd. K temu nas lahko spodbudi tudi dožemanje mednarodnih študentov samih, kot kaže primer naslednje izjave v anketi, ki je bila izvedena v okviru projekta (glej »Ozadje, raziskovanje in izdelki projekta IKTERUS«): »/M/enim, da izraz tuji študent ne ustreza, če ta študent redno

študira na fakulteti v Sloveniji, ker mi nismo tuji študenti, mi smo vaši študenti in bi morali imeti enake pravice kot vsi ostali študenti.«

Monografija gradi na osnovi teoretičnih izhodišč – pregleda migracij v Evropi in svetu (glej poglavje Migracije v svetu in Evropi), zgodovinskega in trenutnega položaja mednarodnih študentov v Sloveniji in na Univerzi v Ljubljani (glej poglavje Mednarodni študenti v Sloveniji in na Univerzi v Ljubljani) ter spoznanj o identiteti posameznika in novih oblikah migracij (glej poglavje Oblikovanje identitete posameznika in mednarodne migracije študentov) – ter informacij o zasnovi in poteku projekta IKTERUS (glej poglavje Ozadje, raziskovanje in izdelki projekta IKTERUS), vključno z interdisciplinarno naravo dela, kakor so jo doživljali vključeni študenti (glej poglavje Študentsko doživljanje interdisciplinarnega dela). V tretjem delu, ki zajema pet poglavij, so predstavljeni ključni rezultati projekta na med seboj zelo različnih področjih: dostop do zdravstvenih storitev; zdravstvena pismenost; jezikovne kompetence zdravstvenih delavcev; posredovanje informacij; grafična dimenzija komunikacije v zdravstvu. Vsi ti vidiki so pomembni za obveščenost mednarodnih študentov o tem, kako naj skrbijo za svoje zdravje in kaj morajo za optimalne zdravstvene izide narediti, preden in takrat ko se pojavijo zdravstvene težave. Hkrati pa je opomnik za tudi druge deležnike, kaj lahko naredijo za boljšo zdravstveno oskrbo mednarodnih študentov.

Šesto poglavje, »Zdravstveno varstvo mednarodnih študentov«, in sedmo poglavje, »Zdravstvena pismenost mednarodnih študentov«, kažeta, da imajo mednarodni študenti na področju zdravstva nekatere skupne značilnosti z drugimi udeleženci mednarodnih migracij, nekatere značilnosti pa so po drugi strani podobne kot pri domačih, slovenskih študentih. Tako domači kot mednarodni študenti se pogosto ne zanimajo za zdravstveno zavarovanje, saj kot mlada populacija običajno nimajo potreb po zdravstvenih storitvah. Kadar pa se v tem življenjskem obdobju srečajo z izzivom, da se morajo ukvarjati z zdravstvenim zavarovanjem in dostopom do zdravstva, so mednarodni študenti pogosto prvič sami, brez znatne podpore staršev ali skrbnikov. Skoraj 40 % med-

narodnih študentov v naši raziskavi je samoocenilo, da so slabo ali zelo slabo obveščeni o zdravstvenem zavarovanju in storitvah, približno 10 % sploh nima nobene oblike zdravstvenega zavarovanja, njihova glavna vira informacij pa sta splet in prijatelji. Ugotavljamo, da bi se morala nadaljnja prizadevanja deležnikov v večji meri osredotočiti na dvig (digitalne) zavarovalniške pismenosti mednarodnih študentov. Za zagotavljanje optimalne zdravstvene oskrbe bi bilo smiselno sistematično informiranje mednarodnih študentov tudi o tem področju že pred in med mobilnostjo ter s tem zagotavljanje ustrezne zdravstvene oskrbe teh študentov, ki bo imela dolgoročne vplive na več nivojih.

Sedmo poglavje, ki naslavlja »Zdravstveno pismenost mednarodnih študentov«, raziskuje njihovo kompetentnost, da v Sloveniji najdejo ustrezno pomoč v primeru težav, povezanih z zdravjem in dobrim počutjem. Ko študenti spremenijo kraj bivanja ter s tem socialno in kulturno okolje, se pogosto znajdejo v zdravstvenem sistemu, ki ga ne poznajo. Rezultati naše raziskave kažejo, da mednarodni študenti tako kot drugod tudi v Sloveniji dostopajo do zdravstvenih storitev z zamudo in minimalno oziroma se zdravstvenim storitvam izogibajo. Iz odgovorov anketirancev glede reševanja primera urgentnega zdravstvenega stanja je razvidno, da vedo, kako bi ukrepali v domačem okolju, vendar ne vedo, kako postopati v Sloveniji. Preden bi prišli do zdravstvene oskrbe, bi najprej iskali ustrezne informacije ali tudi kontaktirali zavarovalnico, da bi se s tem izognili dodatnim finančnim obremenitvam. Pričakovali smo, da bodo v večjem deležu prepoznali, da jim je po večini na razpolago nujna medicinska pomoč in da bodo našli pot do urgentnega centra, kjer bi bili ustrezno oskrbljeni brez bremena plačila storitev. Kar osem anketirancev je navedlo, da bi se za pomoč vrnil domov, večinoma v sosednjo državo, kar pa lahko v primeru urgentnega stanja pomeni dodatno obremenitev za organizem in tudi slabše zdravstvene izide. Nekaj študentov je navedlo, da ne ve, kaj bi naredili v tem primeru, in izrazilo skrb zaradi te neobveščenosti. V odgovorih se pogosto izpostavlja velika skrb anketirancev glede plačila stroškov za zdravstveno oskrbo, kar je povezano z urejenim zdravstvenim zavarovanjem, zato bi bilo smiselno mednarodne študente pred in med mobilnostjo sistematično

izobraževati na področju zdravja s poudarkom na preventivi, vključno s ciljem dviga pismenosti na področju zdravstvenega zavarovanja. Sklepamo lahko, da so finančne skrbi povezane z velikim deležem mednarodnih študentov iz držav bivše Jugoslavije, ki imajo pretežno slabši ekonomski status.

V primeru zdravstvene težave, ki bi zahtevala obravnavo na primarni ravni zdravstva ali zobozdravstveno pomoč, bi bila slaba desetina anketirancev relativno pasivnih pri reševanju srbečega izpuščaja in bi le čakali, ne bi naredili nič, ne vedo, odšli bi domov ali bi se zanašali na starše. Po drugi strani so nekateri navedli, da bi reševali srbeč izpuščaj z urgentno obravnavo v bolnišnici ali na urgenci oziroma da bi zaradi krvavitve iz nožnice klicali reševalce oziroma številko za pomoč v sili. Rezultati raziskave tako nakazujejo težave v razumevanju mednarodnih študentov (in glede navedbe nekaterih študentov tudi neenotno interpretacijo strokovnjakov), kdaj potrebujejo urgentno zdravstveno obravnavo. To lahko mednarodni študenti dojemajo zelo subjektivno in zato pravočasno ne iščejo pomoči v zdravstvenih institucijah v Sloveniji. Če imajo zdravstveno zavarovanje, ki krije le nujne zdravstvene storitve, se obračajo po strokovno pomoč šele takrat, ko menijo, da je lahko že resno ogroženo njihovo zdravje ali življenje, ali ko se zaradi močne izraženosti bolezenskih simptomov počutijo v brezizhodni situaciji. To lahko poslabša njihove zdravstvene izide in posledično tudi akademsko uspešnost. V prihodnosti bi lahko zaradi intenzivne digitalizacije zdravstva ustrezen odgovor za zagotavljanje primerne zdravstvene obravnave mednarodnih študentov predstavljale tudi telezdravstvene storitve.

Najbolj se je pomanjkanje informacij in strategij za iskanje pomoči pokazalo na področju duševnega zdravja. Polovica anketirancev je navedla, da bi v primeru psihološke stiske iskala različne oblike strokovne pomoči oziroma jo že ima, kar 20 % vprašanih pa je navedlo izključno neustrezen odgovor (ne vedo, nič, čakanje, odhod domov) ali so (ravno tako neustrezno) prepričani, da se kaj takega njim ne more zgoditi. Kot smo ugotovili tudi z našo raziskavo, se v različnih (predvsem psihosocialnih) stiskah pogosto obračajo za pomoč in podporo na prijatelje in sošolce ter na izobraževalno institucijo oziroma učitelje in

druge zaposlene, zato bi bilo o možnih težavah mednarodnih študentov dobro obveščati tudi njihove študijske vrstnike in posredovati ustrezne informacije vsem visokošolskim učiteljem, ki mentorirajo mednarodne študente med njihovim študijem v Sloveniji. Na tem področju so mednarodni študenti izpostavljali jezikovne ovire in navajali, da bi iskali pomoč pri strokovnjaku, ki govori njihov jezik, ali se povezali s strokovnjakom v matični državi po spletu oziroma drugih komunikacijskih kanalih, saj jim je težko govoriti o čustvih in mislih v tujem jeziku. Ker raziskave kažejo, da proces akulturacije mednarodnim študentom predstavlja dodatne psihosocialne izzive, bi bilo pri njih smiselno posvetiti dodatno pozornost dvigu veščin za obvladovanja stresa.

Z jezikovnimi ovirami, vendar z druge strani zdravstva, se ukvarja osmo poglavje z naslovom »Jezikovne kompetence zdravstvenih delavcev Zdravstvenega doma za študente Univerze v Ljubljani«, ki preučuje jezikovne kompetence zdravstvenega osebja v ZDŠ ter njihovo pripravljenost za nadgradnjo jezikovnih znanj. Rezultati kažejo na precejšen razkorak med terapevti (zdravniki, zobozdravniki, psihologi itd.) na eni strani in drugim zdravstvenim osebjem (zdravstvenimi tehnikami, diplomiranimi/višjimi medicinskimi sestrami itd.) na drugi strani, kar je predvidoma povezano tudi s stopnjo izobraženosti. Medtem ko skoraj vsi zaposleni v skupini terapevtov ocenjujejo, da znajo angleško vsaj na stopnji B1 – tj. na ravni, ki naj bi zagotavljala učinkovito komunikacijo v delovnem okolju – te stopnje ne dosegata približno dve tretjini zaposlenih iz skupine zdravstvenega osebja. Po drugi strani velika večina anketirancev brez večjih razlik med skupinama ocenjuje, da znajo vsaj na stopnji B1 bosanščino/črnogorščino/hrvaščino/srbščino (BČHS) kot regionalno *linguo franco*. Med posameznimi deli zdravstvene obravnave sta se kot jezikovno najtežja pokazala posredovanje informacij o zdravljenju ter preverjanje razumevanja podanih informacij in navodil. Tudi pri navodilih za ponovni obisk, ki so se izkazala za jezikovno najmanj težavno dejavnost, ima v angleščini delne ali hude težave 25 % in v BČHS 8 % zaposlenih. Med strategijami za premagovanje jezikovnih ovir se je v angleščini kot najbolj uspešna metoda izkazalo prevajanje s pomočjo zaposlenega v ZDŠ, v BČHS pa prevajanje s pomočjo osebe, ki spremlja študenta.

Zaskrbljujoče je, da lahko tujejezični študenti pričakujejo, da bodo v procesu zdravstvene obravnave jezikovne ovire igrale pomembno vlogo na več točkah in da morebitne težave z zdravjem tudi ne bodo vedno uspešno razrešene ali pravilno naslovljene. Kot rešitev tuja literatura običajno omenja dostop do specializiranih tolmačev, ki v Sloveniji ni sistemsko urejen, vendar pa si je glede na jezikovno in narodnostno raznolikost mednarodnih študentov težko predstavljati, da bi v praksi lahko na tak način pravočasno oskrbeli vse različne primere, s katerimi se srečujejo v ZDŠ, prav tako pa tuji znanstveni izsledki kažejo, da ta rešitev ni vedno strokovno ustrezna. Zelo pozitivna ugotovitev naše raziskave je, da zaposleni v ZDŠ kažejo visoko pripravljenost za pridobivanje in osveževanje jezikovnih znanj, zlasti v angleščini. Poleg tovrstnih izobraževanj predvsem za zdravstveno osebje bi bilo priporočljivo usposabljanje na področju medkulturne komunikacije in strategij za reševanje težav v komunikaciji, tako za zdravstvene delavce kot za mednarodne študente, ki se tudi sami lahko vnaprej pripravijo na obisk zdravstvene institucije, na primer tako, da si pogledajo najpomembnejše besedišče za svoj problem, si pripravijo spletni prevajalnik itd.

Deveto poglavje, »Jezikovna vprašanja pri posredovanju informacij mednarodnim študentom«, obravnava komunikacijo z mednarodnimi študenti z institucionalne plati, ko gre za posredovanje pomembnih informacij – na primer o dostopu do zdravstvenih storitev, vpisnih postopkih itd. –, predvsem v pisni oziroma spletni obliki. Na podlagi koncepta razumljivega jezika (ang. *plain language*) in analize besedil, namenjenih mednarodnim študentom, ter primera besedila, pripravljenega v projektu IKTERUS, ugotavljamo, da bi bilo treba posredovane informacije konceptualno in jezikovno prilagoditi naslovníkom. Analiza stanja kaže, da so informacije za mednarodne študente večinoma na voljo v zelo zahtevni, strokovno in jezikovno neoporečni angleščini ali pa so v slovenščini na enaki ravni kot za matere govorce. Smiselno bi bilo, da bi bile vse informacije na voljo v obeh jezikih (in potencialno še v BČHS glede na velik delež govorcev med mednarodnimi študenti), in sicer v obliki, ki bi bila prilagojena naslovníkom, ki niso uporabniki angleščine in slovenščine kot prvega

jezika. Ko pri oblikovanju besedil izhajamo iz naslovnika in njegovih potreb, se običajno izkaže, da moramo nasloviti nekatera dodatna ključna vprašanja, zato takšen pristop pomeni, da so končna besedila tudi vsebinsko bogatejša in za končnega naslovnika uporabnejša. Pri ubesedenju informacij je poleg vprašanja, kateri jezik oziroma katere jezike uporabiti, ključna tudi izbira najprimernejših jezikovnih sredstev, ki bodo neposredno naslavljala bralca in zagotovila kar najboljše razumevanje informacij. Pri tem je priporočljivo tudi izkoristiti oblikovalske možnosti za lažjo in hitrejšo orientacijo naslovnika.

Prav s slednjim področjem se ukvarja zadnje poglavje v sklopu rezultatov, »Grafična dimenzija komunikacije v zdravstvu«, ki na primeru konkretnega projektne izdelka – zgibanke – seznanja s splošnimi vidiki grafičnega oblikovanja in pristopom k oblikovalskemu projektu. Upoštevanje ugotovitev predhodnih raziskav nas je vodilo k pripravi izdelka v dveh jezikovnih variantah – angleščini in slovenščini – in v dveh različicah glede na namen, eno za uporabo ZDŠ in drugo za uporabo Univerze v Ljubljani. Odziv mednarodnih študentov, ki smo ga preverili s pomočjo anketnega vprašalnika, je pokazal, da je zgibanka kot oblika primerna za podajanje bistvenih informacij in ni preobsežna ter da so bili grafični in tipografski elementi (fotografija, barva, oblika za razlikovanje posameznih delov naslovnice, logotip, naslov (ki nakazuje vsebino), kontaktni podatki, podatki o projektu, vir sofinanciranja) ustrezno umeščeni. Presenetljiva je bila nekoliko slabša zaznava telefonskih števil in QR kod, zato bi bilo smiselno z večjo velikostjo pisave ali morda bolj izstopajočo barvo (večjim kontrastom) še povečati vidnost teh elementov.

Rezultati projekta, predstavljeni v monografiji, potrjujejo, da so mednarodni študenti ranljiva skupina in da se na področju zdravstvene komunikacije v Sloveniji soočajo z izzivi, ki lahko privedejo do slabših zdravstvenih izidov in posledično lahko tudi do slabše akademske uspešnosti. Kot posebno problematična se kaže skupina študentov iz držav nekdanje Jugoslavije, ki v Sloveniji pogosto kot redni študenti ostajajo dalj časa, a imajo zaradi birokratskih in finančnih ovir slabši dostop do zdravstvenih storitev. Po drugi strani se med-

narodni študenti brez znanja slovenščine oziroma BČHS pogosteje srečujejo z jezikovnimi ovirami med zdravstveno obravnavo. Obe skupini študentov bi potrebovali dodatne in lažje dostopne informacije v razumljivem jeziku, tako v slovenščini kot v angleščini, v pisni obliki grafično optimizirane za kar najboljše razumevanje.

Projekt IKTERUS je poskus nasloviti komunikacijske izzive na področju zdravstvene komunikacije za mednarodne študente na podlagi znanstvenega pristopa k analizi potreb in z dosledno implementacijo ključnih načel. V okviru projekta je nastala vrsta izdelkov za obveščanje mednarodnih študentov o urejanju zdravstvenega zavarovanja in dostopa do zdravstvenih storitev v Sloveniji, ki smo jih delili z ZDŠ, Univerzo v Ljubljani in prek Cmeplusa oziroma tudi neposredno še z drugimi slovenskimi visokošolskimi zavodi (glej poglavje »Ozadje, raziskovanje in izdelki projekta IKTERUS«). Vsa gradiva so bila pripravljena v takšni obliki, da jih je mogoče neposredno tiskati, objaviti oziroma pošiljati, pa tudi v takšni obliki, kjer je mogoče informacije, logotipe itd. spreminjati. Ob razširjanju gradiv smo potencialne uporabnike seznanili s področjem avtorskih pravic in načeli poštene rabe. Gradivo smo med drugim diseminirali tudi s pomočjo predstavitve na Cmeplusovi Jesenski šoli za prijavitelje, pogodbenike in koordinatorje Erasmus+ projektov mobilnosti v terciarnem izobraževanju. Iz odzivov vemo, da je na primer ZDŠ takoj natisnil zgibanko v obeh jezikih za neposredno uporabo v zdravstvenem domu in da zdaj pripravlja prenovljeno izdajo (zaradi spremembe nekaterih dejavnosti na lokaciji v Rožni dolini) ter da mednarodna pisarna Univerze v Ljubljani po elektronski pošti razpošilja informacije v obliki pdf prihajajočim kratkoročno mobilnim študentom, tako da gradivo živi svoj namen, čeprav bi si želeli, da bi bilo še bolj razširjeno, tako da bi bilo na voljo vsem mednarodnim študentom v različnih lahko dostopnih oblikah, če je le možno še pred prihodom v Slovenijo. Poleg tega smo v projektu pripravili tudi e-izobraževanje zaposlenih v ZDŠ na področju jezikovnih in splošnih komunikacijskih znanj, kar pa bo predstavljeno v drugih publikacijah.

Čeprav je bil projekt zastavljen relativno ozko za področje zdravstvene komunikacije z mednarodnimi študenti v partnerstvu med ZDŠ in Univerzo v Ljubljani, smo ob analizi potreb in obstoječega stanja pridobili številne podatke in izjave tako študentov kot zaposlenih, ki kažejo na globlje strukturne probleme področja mednarodnih študentov in zdravstvene komunikacije s tujejezičnimi pacienti ter zahtevajo tudi sistemske rešitve in interdisciplinarni pristop k oblikovanju rešitev. Na področju zdravstva se tako pojavljajo omejitve, ki zadevajo celotni zdravstveni sistem (na primer ureditev zdravstvenega zavarovanja, naročanje na specialistične preglede itd.), v smislu medjezičkovne in medkulturne komunikacije pa se povezujejo z izzivi pri delu drugih zdravstvenih ustanov, tako na primer tistih v turističnih krajih kot vseh drugih, ki imajo med pacienti tudi priseljence oziroma tujce. Med visokošolskimi zavodi je problem različna obravnava mednarodnih študentov glede na način študija (vpisani proti izmenjalnim študentom), ki je v marsičem povezana s splošnim slovenskim pravnim okvirom, kljub temu pa se zdi, da bi lahko tudi izobraževalne institucije naredile več za premoščanje teh razlik. Pri tem ni nepomembna razlika v velikosti institucije, saj so manjši zavodi lažje fleksibilni, medtem ko je na primer pri Univerzi v Ljubljani kot najpomembnejši in največji sprejemnici mednarodnih študentov v slovenskem prostoru problem, ki je pogosto izpostavljen tudi na primer v evalvaciji končnih poročil projektov Erasmus+ (nazadnje za leto 2018), razdrobljenost s priporočilom za bolj centralizirano delo in poenotenje posredovanih informacij. Medtem ko lahko razpršenost pomeni, da so mednarodni študenti na različnih članicah Univerze v Ljubljani v različnem položaju, ko gre za dostopnost informacij in dejavnosti, pa robustnost velike ustanove pomeni hkrati priložnost za oblikovanje učinkovitih sistemskih rešitev tudi na nacionalni ravni, ki niso odvisne od osebne angažiranosti posameznih odgovornih oseb.

Tudi v Sloveniji lahko pričakujemo spreminjanje oblik študijske mobilnosti, saj bodo taka pričakovanja in potrebe študentov (prim. »Oblikovanje identitete posameznika in mednarodne migracije študentov«). Predlogi ukrepov in priporočila, podani v tej monografiji, izhajajo iz ugotovitev raziskav v okviru

projekta in veljajo za oblike mobilnosti, ki so bile prisotne v času projekta. Glede na prehod v nove generacije in oblike mobilnosti študentov bi bilo nujno, da se podporni ukrepi izobraževalnih institucij ter drugih deležnikov dinamično in fleksibilno prilagajajo glede na zaznane in predvidene potrebe. Nove oblike internacionalizacije omogočajo »izmenjavo doma«, tako da bosta zdravstvena oskrba in psihološka podpora v maternem jeziku mogoče v bližnji prihodnosti mednarodnim študentom oddaljeni samo en klik ali pa bosta na voljo pri sosednjih vratih, če bodo spoznavali nove ljudi in kulture iz domačega udobja, brez prepotovanih kilometrov, ob podpori eksplozivnega razvoja digitalnih tehnologij. Nekatere težave mednarodnih študentov bodo ob tem lahko zbledele, druge, ki jih skoraj ni možno predvideti, pa se na novo porajale.

Ob zaključku projekta smo na evalvacijskem sestanku o nadaljnjih izzivih in priložnostih za izboljšave zdravstvene obravnave mednarodnih študentov razpravljali z razširjenim vodstvom ZDŠ. Glede na načrtovano trajnostno umerjenost projekta se dejavnosti po zaključku nadaljujejo. Konec avgusta oziroma v začetku septembra 2020 smo poslali tudi obširnejše dopise s konkretnimi in naslovnikom prilagojenimi predlogi za izboljšave ter pobudo za nadaljnje aktivnosti na rektorat, mednarodno pisarno in karierni center Univerze v Ljubljani, na Cmepius in Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije, kratka elektronska sporočila s posameznimi predlogi glede informacij na spletni strani ipd. pa tudi na Univerzitetni klinični center Ljubljana in Urgentno psihiatrično ambulantno Univerzitetne psihiatrične klinike Ljubljana. Medtem ko zdravstvene ustanove sploh niso bile odzivne (kar je morda povezano tudi z obdobjem epidemije), je Cmepius pokazal pripravljenost na nadaljnje aktivnosti na tem področju, na Univerzi v Ljubljani pa se zaenkrat kaže kot pozitivna možnost nadaljnjega sodelovanja z ZDŠ, tudi s sodelovanjem predstavnika ZDŠ na informativnih srečanjih za mednarodne študente. Za širše sistemske rešitve pa upamo, da se bodo našle in implementirale v bližji prihodnosti. Upamo, da bo prispevek projekta hkrati tudi pobuda za nadaljnje raziskovanje in izboljševanje zdravstvene in siceršnje obveščenosti ter obravnave mednarodnih študentov tako na Univerzi v Ljubljani kot tudi

širše v slovenskem prostoru. Dobro počutje mednarodnih študentov na slovenskih visokošolskih institucijah hkrati pomeni povečanje prepoznavnosti posameznih institucij, kot je Univerza v Ljubljani, ter tudi Slovenije na zemljevidu uglednih in zelenih študijskih destinacij.